

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

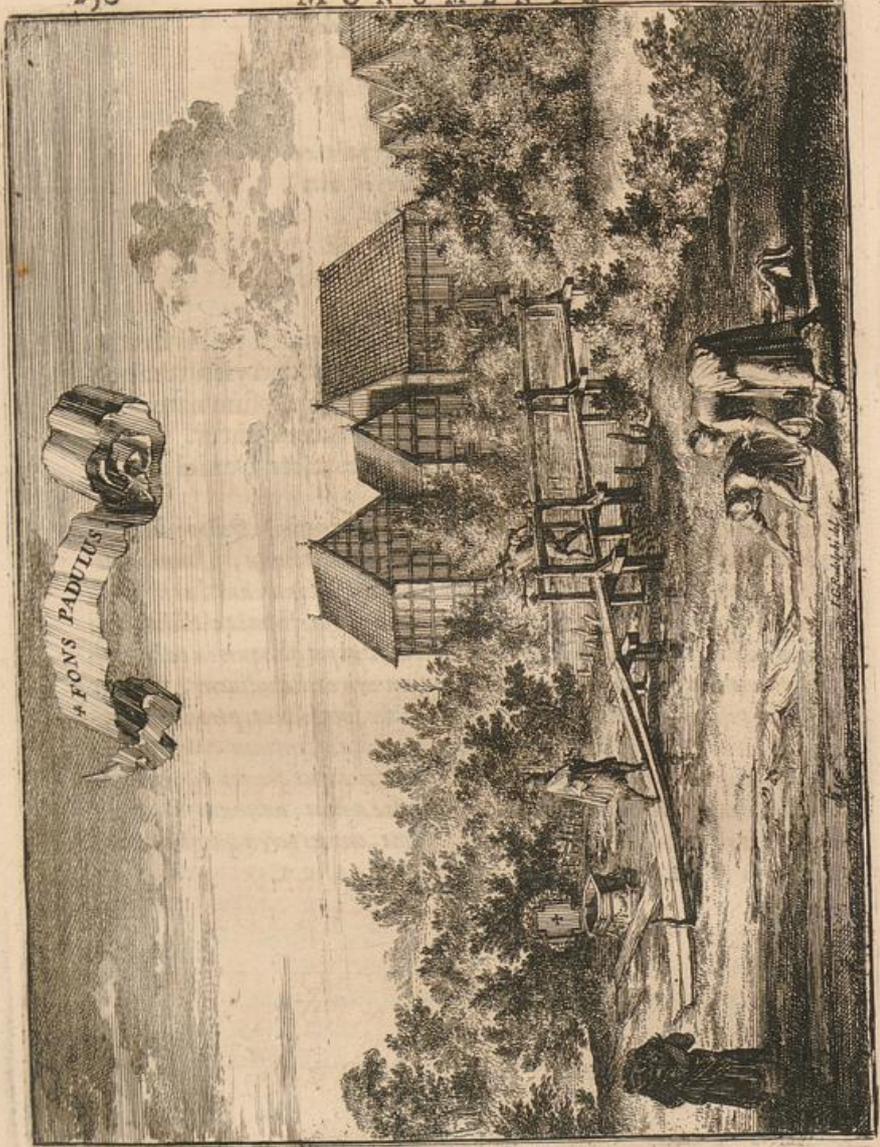
Monumenta Paderbornensia

Ferdinand <Paderborn, Bischof, II.>

Amstelodami, 1672

Fons Padulus, Ante Neuhusium, Consuetum Episcoporum Et principum
Paderbornensium Domicilium.

urn:nbn:de:hbz:466:1-7830

FONS PADULUS,

ANTE

NEUHUSIUM,

CONSUE TUM EPISCOPORUM ET PRINCIPUM
PADERBORNENSIIUM DOMICILIUM.

MEMORIAE. SACRUM

FONS. EGO. SUM. PADULUS. NITIDIS. ARGENTEUS. UNDIS
PURIOR. ELECTRO. FRIGIDIORQUE. GELU
OLIM. VIX. PECORI. NOTUS. NUNC. ARIDA. FEBRI
NOSTER. FERNANDI. PROLUIT. ORA. LIQUOR
UNDE. MEO. PRINCEPS. RECREATUS. MUNERE. CLAUSAS
MARMORIBUS. GRATO. CARMINE. SIGNAT. AQUAS
NE. MIHI. CASTALIOS. LATICES. OPPONE. NEC. UNDAM
BELLEROPHONTEI. CARE. VIATOR. EQUI
ILLA. ETENIM. DOCTIS. INSPIRAT. VATIBUS. ÆSTUM
HÆC. LEVAT. ET. MEDICAM. LYMPHA. MINISTRAT. OPEM

FERDINANDUS. DEI. ET
APOSTOLICÆ. SEDIS. GRATIA. EPISCO-
PUS. PADERBORNENSIS. S. R. I. PRIN-
CEPS. COMES. PYRMONTANUS.

AQUA. FONTIS. PADULI. IN. FEBRIS. ARDORIBUS
RECREATUS. P. C. AN. MDCLXV

N O T Æ.

FONS Padulus à Pado nostro Saxonico, sicut ab Italico Padusa, denominatur, tam perlucidæ aquæ salubritate, dulcedine & frigore, quàm Neuhufii viciniâ celebris. Nos certè, in summis aliquando febris ardoribus, grato ejus potu recreati, secundùm antiquam parœmiam, *aquam hausisti, puteum corona*, memoriam accepti beneficii hoc monumento consecravimus. Proximum *Padulo Neuhufsum*, Episcoporum Paderbornensium, per quatuor amplius sæcula, consuetum domicilium, Scriptor Panegyrici Paderbornensis pluribus argumentis demonstrat, ipsum esse Alifonis castellum, quod Drusus contra Sicambros, ad Luppia & Alifonis confluentes, exstruxit, & multis pòst annis Carolus M. instauravit, ut ejus præsidio finitimas gentes uterque compefceret, atque in potestate retineret. Insecutis indè temporibus Episcopis Paderbornensibus eodem in loco arcem ponendi, habitandique causam dedisse videntur acerrimæ similtates, quas cum civitate non semel habuerunt. *Antea siquidem*, inquit Horrion in Panegyri. Paderbornensi, *in urbe sua Paderborna apud Cathedralē Ecclesiam habitabant; quo tempore civium erga suos Præsules amor & reverentia tanto eis præsidio erat, ut vallum turreſque minimè requirerent: At postquam ab iis sacrosancta dignitas contemni cæpta, gravesque sunt motus adversus Ecclesiasticum ordinem excitati, faciendum visum, ut ab eorum injuriis semoti, hujus se arcis præsidio tuerentur.*

Eandem aliò commigrandi necessitatem aliis etiam Episcopis suæ jam olim urbes imposuerunt, quando primùm ab Episcopis conditæ, auctæ, & communitæ, opibusque dein suis insolenter elatæ, adversus proprios Dominos in arma confurrexere. Sed hocce magnis civitatibus perquàm fatali sæculo contrarium accidit, quo (ut nihil de Paderborna nostra dicam, quam crebris seditionibus laborantem, suisque Episcopis contumacem, & hoc sæculo maximè, licentiâ novæ religionis infanien-

fanientem, THEODORUS Episcopus & Princeps Paderbornensis, per Joannem Frisiæ Orientalis & Ritbergæ Comitem, egregium belli ducem anno MDCIV. VI. Kal. Maii, admirabili providentiâ ac celeritate expugnatam compefcuit) Leodium, Hervordia, Monasterium, Erfordia, Magdeburgum, Brunswiga, præpotentes claræque urbes in ordinem redactæ, aliis urbibus parem fortunæ ludum comminantur. Annum porrò, quo Paderbornenses Episcopi ex urbe huc concefferint, non habeo certum affirmare. Suspikor tamen circa annum partæ salutis MCC. Certè Otto Ritbergensis, qui anno MCC LXXVII. ad Paderbornensem cathedram est evectus, in hac se arce tenebat, dicebaturque vulgò eodem, quo hodie nomine; fortasse, quòd in veteris arcis Drusianæ & Carolinæ vestigiis esset collocata: quam à civibus Paderbornensibus postea incensam refert Gobelinus Persona in Cosmodr. atat. 6. cap. 66. his verbis. *Otto de Ritberg Episcopus Paderbornensis multas guerras cum civibus Paderbornensibus habuit. Unde accidit, quòd cum ipsi Castrum Novum igne devastaverant, & post hoc quadam die ad implendum fossata ejusdem convenissent, Episcopus Otto cum fidelibus suis manu forti irruit super eos, & commisso prælio, de civibus occisi sunt plusquam quingenti, quorum cadavera in plaustris ducebantur in civitatem, & in una fossa magna sepulta sunt. Fuit enim inter Episcopum & cives per certos arbitros facta compositio, quæ cum servari non videbatur, ut debuit, per multas guerras, clades prædicta secuta est. Erat enim hæc compositio facta anno Domini MCC LXXXI. priusquam ipse Dominus Otto esset consecratus in Episcopum; & utrinque fuit juramentis & sigillis firmata, in qua, inter cetera, ipsi cives promiserunt libertates emunitatum illas servare & liberas: & in familias Canonicorum & Ecclesiasticarum personarum civitatis Paderbornensis, nisi prius coram Dominis suis conventos, nullam penitus jurisdictionem exercere, & excommunicatos strictius vitare, & eos in officio Consulatus non habere. Deinde oriâ discordiâ super judicio seculari, quod exercetur in foro Paderbornensi, electi sunt arbitri, qui visis & auditis propositis hinc inde, pronuntiaverunt, officium prædicti judicii esse feudum Ecclesiæ Paderbornensis, & hæc pronuntiatio facta est anno Domini MCC XCIX.*

Eam igitur ita inflammata & propè complanata Otto Episcopus, aut ejus successor Guntherus restituerit, quando consentiente dicto Gunthero, Bernardum Præp. Eccl. Paderb. tutorem eâ conditione An. 1309. electum comperimus, ut castra Dryburg & Nyggenbusen pro 1400. Marcis denariorum oppignorata, redimi pateretur. Postea Henricus Spiegelius, ac præcipuè Ericus Dux Brunswicensis An. 1525. & Hermannus Comes de Weda, Episcopi Paderbornenses, splendidis firmisque ædificiis Neuhufium exornarunt. Nostrâ verò memoriâ, inquit Horr. Paneg. Pad. l. 2. c. 13. dignam veteri illâ nominis sui gloriâ speciem hæc arx aliquando est consecuta, postquam ingenti sumptu, à Theodoro Furstenbergio Episcopo & Principe Paderbornensi, in hanc amplitudinem excelstit atemque exadificata, fossis & turribus communita, laxis elegantibusque conclavibus, pomariis, hortis, fontibus ornatâ est. Itaque quamvis splendido Augustoque Principi accipiendâ idonea. Quæ Fridericus Rörigh S. J. non minus clarus poëta, quam disertus orator, terfis versibus suis ita expressit.

*Quid memorem celsis spectandas turribus arces,
Et tantum Domino tectâ minorâ suo?
Ornamenta olim pacis, munimina belli,
Sumptibus ad cælum surgere jussâ tuis?
Hinc NOVÂ deterfso veteris squalore senectæ,
Famque suo demum nomine digna DOMUS,
Regalem tectis immanibus explicat aulam,
Laxaque formosis atria porticibus.
Quas circum virides ventis crispantibus undas
Plaudit lascivis squamea turba choris.
Flora favet, favet attiguis Pomona viretis,
Certatimque suas utraque promit opes.
Utraque certatim vernantes divitat hortos,
Floribus illa suis, fructibus ista suis.*

Cæterùm Theodorianæ ædificationis annum nobis indicat hæc inscriptio, quæ in atrio arcis interiori adhuc conspicitur.
HANC. STRUIT. ÆRE. SUO. THEODORUS. EPISCOPUS. AULAM
EX. FURSTENBERGIS. STEMMATE. NATUS. AVIS
ANNO. MILLENO. QUINGENTENO. NONAGENO
TALIS. AB. ELECTO. PRINCIPE. QUARTUS. ERAT

NO-

Posthæc ea, pro dolor! inciderunt tempora, quæ non solum hujus arcis excidium, sed etiam totius diœcesis jacturam Ecclesiæ Paderbornensi intentarent, quando inter calamitosa Germaniæ bella, An: MDCXLVI. Idib. Maii à Vrangelio Suedici exercitûs duce expugnatâ Paderbornâ Neuhusium simul in potestatem Suecorum venit, ac quarto post die tam Paderborna quàm Neuhusium Hassis traditur in possessionem, & socialis belli præmium. Hoc felici rerum successu agitatum consiliis inter Suecos & Hassos, utrumne Paderborna præmunienda esset, in eaque dominatus, & perpetuæ possessionis sedes firmanda; an verò Neuhusium oppidum ad id deligendum muniendumque? hîc diversis inter se collisi sententiis hostes, Vrangeliu Neuhusium præmuniendum censuit, quòd is locus ad confluentes Paderæ, Luppix atque Almæ, plano & à Natura monstrato situ opportunissimus, brevi inexpugnabili munimento includi posset, ac modico exinde præsidio multò tutius validiusque teneri; eò Paderbornam muris nudandam, & ejus ruinis Neuhusium firmandum esse. Contrà pertinaciter contendebant Hassi, Paderbornam communiendam firmiùs, Neuhusianam verò arcem subiecto pulvere pyrio funditus everteendam esse. Quæ cum Vrangeliu non probaret, & in his sua consilia, quæ bellandi artibus magis inniti videbantur, abjici indignè ferret; neque Hassis permittere voluit, ut tam nobilem Principum arcem ac sedem tot Episcoporum subruerent; simul Hassos commonens, Paderbornam diligenter fervarent, vereri enim se ne brevi spreti sui consilii eos poenitentia subitura esset; dictum mox probavit eventus.

Nam sub exitum ejusdem anni Kalend. Decembris, quod saluberrimum fuit consilium imperiumque Francisci Wilhelmi Episcopi Osnabrugensis, ejus miles duce Balduino de Remont Governatore oppidi Widenbrugensis, Paderbornam luculento die, sine bellicis machinis, sine vincis & cuniculis, paucarum horarum aggressione, Hassis ereptam Ferdinando Episcopo suo reddidit. Tam facilè Deo consilia Politicorum, quæ in jacturam hujus diœcesis conspiraverant, ex
 eorum

eorum etiam diffidiis subvertere. Interim Hassi arcem Neuhusianam militis sui præsidio firmatam, etiam pace jam per Germaniam compositâ, unâ cum Novesio & Coesfeldia civitatibus retinuerunt, dum sibi ex pacto Imperii Ordinum, sexies centena Imperialium nummum millia numerarentur.

Anno deinde consequente MDCXLVII. die XVIII. Aug. Rabenhauptius Hassicæ militiæ præfectus Paderbornam circumfedit, cui altero mox die Koningsmarckius cum Suedicis copiis subsidio venit; certi hi duces, non tam ignominiam superioris anni ulcisci, quàm Paderbornam in perpetuam possessionem & incrementum principatus Hassiæ occupare; Eò enim ab exordio belli Suedici & Hassici omnia eorum consilia spectare visa, ut captis diocesium urbibus & munimentis cætera pro arbitrio decerperent. Sed quæ tum prospicientis Dei erat cura, obtigit urbi Paderbornensi ex Cæsarea militia Præfectus Ernestus Bertramovillius, vir animo interritus, & bellicarum rerum expertissimus, qui unâ cum civibus fortiter propugnantibus urbem adversus Suecos Hassosque defendit. Jam magnam partem murorum hostes dejecerant, prolatis ad fossam vineis; cum gubernator, quòd intra urbis pomeria novis se fossis vallisque, & omni arte bellicâ, instrumentisque præmunierat, ausus ultrò hostem provocare ad aggressionem: quibus Koningsmarckius & Rabenhauptius perterriti, coactique insuper subitâ irruptione Lamboyi in Frisiam Orientalem, intra decimum quintum obsidionis diem, solutis castris urbem deseruerunt, quòd suis in Frisia laborantibus auxilium ferrent.

Anno proximo MDCXLIX. cum publica Imperii comitia Monasterii & Osnaburgi ad exitum vergerent, atque Hassis certa promissio facta esset, si in ita pacis tempore Paderbornam tenerent, iis, quidquid intra Dimolam & Netham fluvios fertilissimi agri, pagorum atque oppidorum continetur, attributum iri; atque adeò Hassi certâ spe præcipuam hanc diocesis partem, Hassiæ contiguam devorassent; novâ rursus

ac repentinâ obsidione v. Octobris urbem sunt aggressi, du-
cibus Ernesto Hassiæ Landgravio & Gisio. Animum Hassis
fecerat, quòd urbis præfectus Papius temerè binas cohortes
in Mindensem dioccesin emiserat, modico præsidio retento,
& jam Hassi productis vineis, admotis tormentis, injectif-
que ignibus urbem ad extrema deduxerant: cum interea Fer-
dinandus utriusque Bavariæ Dux, Paderbornensis Episco-
pus, de obsidione & periculo urbis certior factus, Lam-
boyum Comitem cum suis & Lotharingicis copiis submittit:
Et Lamboyus festinatis ab Rheno itineribus, inobservatus-
que, citiùs ante urbem stetit cum exercitu, quàm Hassi ad-
esse senserint. Ita ille auspiciis Ferdinandi Episcopi, vel ob
id aternâ memoriâ digni, intra duodecimum, quo oppu-
gnari cœpta, diem, urbem obsidione, quæ altero die deden-
da erat, & patriam perpetuâ servitute felicissimè liberavit.

Magnam hîc divini Numinis providentiam venerabere,
quisquis ex posteris hæc recoles. Tot nimirum Episcopatus
per Saxoniam à Carolo M. conditi, auctique consequentium
indè Cæsarum ac Principum munificentia, hâc demum tem-
pestate naufragium fecerunt, quibus ne ipsæ quidem Carolinæ
donationum tabulæ ad salutem valuère. Servatus ex hoc com-
muni naufragio cum paucis aliis Paderbornensis. Ita summo
illi Gubernatori placuit,

*Qui terram inertem, qui mare temperat
Ventosum, & urbes, regnaque tristia.*

Horat. Ode
4. lib. 3.

Sed idem inspector & supremus arbiter adest, à quo omnium
quidem potestates, ut D. Augustin. dixit lib. 5. de Civit. Dei,
sed non omnium voluntates. Stetere tot annis à Caroli ævo ad
nostram usque ætatem cæteri Episcopatus longâ Præfulum se-
rie, altisque radicibus innixi; sæpe concussi, vulnerati, am-
putati; quos una demum procella dejecit. Ut constaret ma-
gnas arbores diu crescere, unâ horâ extirpari. Procubère
nunc, & ad fatum venère suum, quando *in summa fortuna id-
æquus, quod validius*, Taciti judicio lib. 15. Annal. Nec hîc
alio solatio cum Seneca occurrimus, quàm *pati quod emendare*

non

non possis, & Deum, quo permittente omnia eveniunt, sine murmure comitari. Tanto nunc consultius iis, quibus pepercit, Fortunam pressis manibus tenere, & magnos rerum transitus capere ad providentiam malorum.

